Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti *Musiqi elmi, mədəniyyəti və təhsilinin aktual problemləri* №1, 2024, **s. 82-89**
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет *Актуальные проблемы музыкальной науки, культуры и образования* №1, 2024, **с. 82-89**
Azerbaijan State Pedagogical University *Actual problems of the science, culture and education of music* №1, 2024, **p. 82-89**

UOT 371.036

Q.İ.Qasımova
magistrant
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
E-mail: qamar.qasimova22@gmail.com

MƏDƏNİ TARİXİ PROSESDƏ MİLLİ SPESİFİKANIN DƏYİŞƏN FUNKSİYALARI

Açar sözlər: *təhsil, tədris, spesifika, millilik, intonasiya, azərbaycançılıq*

Biliyin, mənəvi dəyərlərin təkcə müəyyən saviyyədə toplanması deyil, onları həm də aktiv şəkildə mənimsənilməsi, daha sonra isə həyata keçirilməsi pedagogikanın qarşısında duran əsas məsələdir. Musiqi pedaqogikasının müasir problemlərinin həlli üçün Azərbaycan pedaqogikasının ənənələrinin əsaslarını üzə çıxarıb anlamaq gərəkdir. Bu baxımdan ən vacib humanitar problemlərdən biri, azərbaycançılıq adlanan yüksək məfhumun öyrənilməsi, xarakterizə olunmasıdır ki, burada birinci dərəcəli hal kimi əsas rolu milli-spesifik xarakteristika məsələsi oynayır. Milli ənənələrə müraciətin əhəmiyyəti əsasında ümum-humanitar təhsilin tam olması üçün profilləşmiş istiqaməti sintezdə müəyyən etməyə şərait yaradır. Bədii mədəniyyət probleminin həllində, humanitariyanın bədii-estetik proseslərlə səciyyələnməsi məsələlərində, sintez, ümumhumanitar hazırlığın müxtəlif növ informasiya ilə vəhdəti lazımi nəticələri hasil edə bilir. Buna görə, müasir təhsil və tərbiyə məsələlərində, xalq musiqisinin pedaqoq tərəfindən, etnomədəniyyət, morfoloji, milliliyindən asılı olaraq, musiqiyə xas olan və dolğun şəkildə çatdıra bilməyi aktual problem kimi qalmaqdadır.

Г.И.Гасымова

ИЗМЕНЕНИЕ ФУНКЦИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ СПЕЦИФИКИ В КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ

Ключевые слова: *образование, преподавание, специфика, национальность, интонация, азербайджанство*

Не только накопление знаний и нравственных ценностей на определенном уровне, но и их активное усвоение, а затем и реализация,

являются основной задачей, стоящей перед педагогикой. Для решения современных проблем музыкальной педагогики необходимо раскрыть и понять основы традиций азербайджанской педагогики. В связи с этим одной из важнейших гуманитарных проблем является изучение и характеристика высокого понятия «азербайджанство», в котором главную роль преоритета играет вопрос национально-специфических особенностей. На основе важности обращения к национальным традициям создаются условия для определения профильного направления в синтезе полноты общегуманитарного образования. В решении проблемы художественной культуры, в вопросах характеристики гуманитаризма с художественно-эстетическими процессами синтез, единение общегуманитарной подготовки с различными видами информации могут дать необходимые результаты. В связи с этим, в современных вопросах образования и обучения остается актуальной проблема способность педагога в полной мере передать народную музыку в зависимости от этнокультуры, морфологии, национальности.

G.I.Gasimova

THE EVOLVING ROLES OF NATIONAL DISTINCTIVENCESS WITHIN THE CULTURAL-HISTORICAL EVOLUTION

Key words: *education, teaching, specificity, nationality, intonation, azerbaijaniness*

Not only the accumulation of knowledge and moral values at a certain level, but also their active assimilation, and then their implementation, is the main issue facing pedagogy. In order to solve the modern problems of music pedagogy, it is necessary to reveal and understand the foundations of the traditions of Azerbaijani pedagogy. In this regard, one of the most important humanitarian problems is the study and characterization of the high concept called Azerbaijaniness, in which the issue of national-specific characteristics plays the main role as a first-order case. On the basis of the importance of appeal to national traditions, it creates conditions to determine the profiled direction in synthesis for the completeness of general-humanitarian education. In solving the problem of artistic culture, in the issues of characterizing humanitarianism with artistic-aesthetic processes, synthesis, unity of general humanitarian training with various types of information can produce the necessary results. Therefore, in modern education and training issues, it remains an actual problem to be able to fully convey folk music by the pedagogue, depending on ethno-culture, morphology, nationality.

Musiqi pedaqogikasının əsas problemlərindən biri, millilik ruhunda dünyagörüşü, dünyanı hiss etmək, mentalitet, üslub və musiqi dili ilə bağlı olan hər bir nəzəri fənnin özünün əlavə proqramına yiyələnə bilməsidir. Azərbaycan mədəniyyətinin qədimliyini, zənginliyini və ən nəhayət unikallığını nəzərə alsaq qarşıda duran bütün problemlər xüsusi aktuallığa malik olur.

Bu baxımdan ən vacib humanitar problemlərdən biri, azərbaycançılıq adlanan yüksək məfhumun öyrənilməsi, xarakterizə olunması və arqument-ləşdirilməsi işinə böyük yer verilməsi ilə əlaqədardır. Burada birinci dərəcəli hal kimi əsas rolu milli-spesifik xarakteristika məsələsi oynayır.

Biliyin, mənəvi dəyərlərin təkcə müəyyən saviyyədə toplanması deyil, onları həm də aktiv şəkildə mənimsənilməsi, daha sonra isə həyata keçirilməsi pedagogikanın qarşısında duran asas məsələdir. Milli ənənələrə müraciətin əhəmiyyətini heç cür danmaq olmaz. Bu, ümum-humanitar təhsilin tam olması üçün profilləşmiş istiqaməti sintezdə müəyyən etməyə şərait yaradır. Bədii mədəniyyət probleminin həllində, humanitariyanın bədi-estetik proseslərlə səciyyələnməsi məsələlərində, sintez, ümumhumanitar hazırlığın müxtəlif növ informasiya ilə vəhdəti lazımi nəticələri hasil edə bilir. Buna görə, müasir təhsil və tərbiyə məsələlərində, xalq musiqisinin pedaqoq tərəfindən, etnomədəniyyət, morfoloji, milliliyindən asılı olaraq, musiqiyə xas olan orqanikasını işıqlandırmaqla və dolğun şəkildə çatdıra bilməyi aktual problem kimi qalmaqdadır.

Musiqi mentallığını gücləndirmək yolu ilə musiqi təhsilinin məzmununun yeniləşdirilməsi – respublikamızın pedaqoqları qarşısında duran ən vacib məsələlərdəndir. Lakin Azarbaycan musiqisinin milli xüsusiyyətlərini tam qavraya bilməyin vacibliyi ilə pedaqoji proses zamanı bu vərdişlərin təşkilinin qeyri-mümkün olması baradə biri-birinə zidd olan iki fikir mövcuddur.

Burada müasir musiqi təhsili məsələsinin həlli işində çox vacib bir məqam ortaya çıxır – musiqi yaradıcılıq prosesinin yeni formada modelləşdirmək. Bir məqamı da göstərmək vacib olardı ki, xalq musiqisi əsaslarını öyrənən tələbə, təkcə informasiyalı, didaktik bilik bloklarını almaqla kifayətlənmir. Onu həm də xalq musiqisinin yaranması və sonradan məişətdə nə cür qalması məsələləri düşündürür. Onun mahnı-instrumental, aşıq və ya muğam yaradıcılığı ilə tanışlığı və mənimsəməsi kifayət etmir, çünki o, özü bu musiqini bəstələyir. Beləliklə, xalq musiqisinin təbiətinin daha dərin qatlarını öyrənmək üçün zəmin yaranır, kreativlik inkişaf edir və tələbənin yaradıcılıq potensialı üzə çıxır. Nəticədə təhsil kurslarındakı musiqi fənlərinin məzmunu xüsusi bilik və vərdişlərin formalaşması üçün yeni şərait yaradır. Bu mənada musiqi təhsili prosesi düzgün təşkil olunduqda, tələbənin intonasiya-eşitmə təcrübəsi, Azərbaycan musiqisinin incəliklərini duya bilməsi və proqramın vacibliyi faktorları nəzərə alınacaq.

Verilənlər Azərbaycan xalq musiqisinin təhsildəki aktuallığını, onda olan spesifik problemləri ayırd etməyə imkan yaradacaq.

1) Milli ideya məzmunu sahasina aid olan kateqoriyalı problemlər, mentalitet, estetik dəyərlər. Buraya mədəni tarixi prosesdə xalq musiqisinin funksiyası problemini də əlavə edək, çünki milli spesifika tədricən təşkil olunmaqla, tarixi baxımdan dəyişkəndir. Bununla yanaşı, uzun əsrlər boyu ərzində keçmişdən müasirliyə gəldikdə görürük ki, Azarbaycan mədəniyyət bənzərsiz, özünəməxsus şəkildə, yalnız ona aid edilən qanunauyğunluq formalaşa bilmişdir.

2) Aksioloji problemlər. Bu problemlər xalq sənətinə verilən qiymət probleminə aiddir. Folklor və professional sənəti arasındakı qarşılıqlı, bir qayda olaraq, səthi – kompozitor və folklor şəklində öyrənilir.

Tələbənin musiqinin əsaslarının öyrənilməsi, qavraması işinda, musiqi pedaqogikasının imkanları genişdir. Musiqi mədəniyyatinin əsasları musiqişünaslıqla sıx bağlıdır. Buna görə Azərbaycan etnomusiqişünaslığının və musiqi folklorunun əldə etdiyi nailiyyətlərdən xəbərdar olmaq lazımdır, çünki Azarbaycan musiqisinin spesifikasının mənimsənilməsi ən ümdə məsələsi olaraq qalır.

Məlum olduğu kimi müasir musiqiçi və dinləyici tərbiyə etmək üçün onlara estetik zövqü tərbiyə etmək lazımdır. Musiqinin estetik funksiyalarının vacibliyini qeyd edərkən bununla yanaşı digər aspekt olan – etik aspekti də qeyd etmək vacibdir. Musiqinin etik tərbiyədəki əhəmiyyəti o dərəcədə çoxdur ki onu mədəniyyətin digər aspektləri ilə heç müqayisə etməyə də dəyməz. Ona görə bu funksiyanın öyrənilməsi öz-özlüyündə vacibdir.

Musiqi pedaqogikasının müasir problemlərinin həlli üçün Azərbaycan pedaqogikasının ənənələrinin əsaslarını üzə çıxarıb anlamaq gərəkdir. Musiqi-pedaqoji proqramların quraşdırılması daim artan və yeni-yeni metodik parametrlər üzə çıxaran informasiya spektri ilə sıx baglıdır.

Azərbaycan musiqisi – hər bir elementi ümumi struktura tabe olan tam, dolğun orqanizmdir. Azərbaycan milli mədəniyyətinin problemlərinə aktiv maraq, təkcə sosial-siyasi dəyişikliklərlə xarakterizə olunmur, bu həm də musiqi yaradıcılığın özündə müəyyən dəyişikliklərin baş verməsindən irəli gəlir. Belə ki, musiqinin yeni və ən yeni tarixi, informasiya çoxluğu şəraitində, müasir Azərbaycan musiqisi haqqında müəyyən bilikləri mənimsəmək labüddür. Musiqi tarixi kursları davam etdirməlidir.

Musiqi kurslarında qısa bir müddət ərzində əgər polifoniya, harmoniya öyrənilirsə, onda digər kursların, musiqi mədəniyyətinin tarixi dövrlərinə aid olan, müəyyən üslub formalarını özündə əks etdirənləri də proqrama daxil edilməlidir. Burada söhbət, adekvat olan, bir növ pedaqoji sikllərin təşkilindən, məsələn, "yeni" və "ən yeni" tarixdən gedir. Q.Qarayevin 3-cü simfoniyasından sonra, Azərbaycan musiqi tarixində yeni bir dövr başlamışdır. Bu da uzun bir yol keçərək, Azərbaycan musiqi xəzinasinə lazimi qadər dəyərli əsərlər bəxş etmişdir. Onların bu gün xarakterizə olunması, ən əsas da keçirilən bu yolu təkcə

ayrı-ayrılıqda tədqiqatlar vasitəsilə çatdırmaq kifayət etmir, daha vacibi odur ki, zəngin materialın ali məktəb kurslarında fənn kimi aparılsın. Söhbət müasir Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin problemlərinin dərin analizinə yardım etməkdən, həm milli, həm də müasir musiqi mədəniyyəti kontekstlərindən dünya sivilizasiyasının bütün səviyyələri anlamağı öyrətməkdən gedir.

Azərbaycan xalq musiqisinin öyrənilməsi işində, pedaqoji prinsiplərin formalaşdırılmasında aparıcı rolu müasir metodoloji problemlərin dərindən qavraya bilməsi oynayır. Musiqini anlaya bilməyin inkişaf etdirilməsi problemini üç modelin köməyilə həll etmək olar. Modellərin birinin başında tələbənin reproduktiv fəaliyyəti, yəni, topladığı biliyi, bacarıq və əldə etdiyi vərdişlər durur. Bu zaman, musiqini anlaya bilmək problemi ikinci plana keçir və nəticədə elmi-texnoloji təmayül müşahidə edilməklə, musiqi təhsili metodlarının təşkili tam deyil, ayrı-ayrı elementlər şəklində özüünü büruzə verir.

Musiqi tərbiyəsinin digər modeli illüstrativ-təsviri xarakter daşıyır. Burada, bir qayda olaraq, emosional təsiredici faktora daha çox fikir verilir. Adları çəkilən bu hər iki modeli digərindən fərqləndirən cəhət, onların interpretasiyasına dekorativ-tasviri nöqteyi-nəzərdən yanaşmalarıdır. Təqdim edilən anlamanın inkişafı üsulları, musiqinin özünün anlaşılmasına mane olur. Üçüncü modeldən istifadə zamanı biz, D.Kabalevskinin musiqini anlama metodlarına müraciat etmiş oluruq ki, burada anlamanın inkişafına ümumi şəkildə yanaşmaq məsləhəti verilir. Bu model, əvvəlki iki modeli realizə etməklə, eyni zamanda, tələbənin intonasiyalı yanaşmağını əlavə edir və beləliklə də onun şüurunu intellektual saviyyəyə çatdırır. Pedaqoqun vəzifələrindən biri – səs oriyentirlərinin düzgün istiqamətləndirilməsi, musiqi zövqünü zənginləşdirilməsindən ibarətdir. Ona görə də intonasiya seçimi müasir pedaqoji təcrübədə ən optimal variant kimi hesab edilir. V.M.Belyayev hesab edir ki, xalq musiqisinin mənimsənilməsi zamanı, intonasiyalı yanaşmanın düzgünlüyü onunla şərtlənir ki, bu proses zamanı musıqi "əlifbası" əvvəlcədən ixtira olunmur, əksinə, yaradıcılıq təcrübəsindən, ümumi musiqi dilinin inkişafından doğulur.

Azərbaycan xalq musiqisinin tədqiqatında intonasiyalı yanaşma metodunun şərtləndirilməsinin vacibliyi ilk növbədə musiqinin incəsənətin birinci növü kimi çıxış etməsi xassəsilə bağlıdır. Musiqinin təbiəti – intonasiyadır və musiqinin öyrənilməsi məhz intonasiyadan başlanır. Musiqinin intonasiya "forması" özündə həyatı mənanı və spesifik musiqi təcrübəsini əks etdirir. Məlumdur ki melodiya musiqinin canıdır. Həm Avropa həm də Asiyanın müxtəlif ölkələrini təmsil edən musiqişünasların əsərlərində daim konstatasiya edilir ki individuallıq özünəməxsusluğa baxmayaraq melodik prosesin məntiqi ümumi xassələri insan təbiətindən doğan universallığı özündə cəmləyir. Təsadüfi deyil ki əksər alim – Musiqişünaslar tez – tez melodiya ilə təəssürat həyəcan anlamlarının adlarını bir sırada çəkir.

Musiqi sənətinin müvəqqəti-intonasiya spesifikasına daxil olması, eşitmə

təcrübəsini zənginləşdirir. Müasir musiqi tərbiyəsi, intonasiya- eşitmə təcrübəsinin inkişaf etdirilməsi tendensiyasından və onun paralel izahatindan fərqli olmalıdır. Bu işdə zəncirvariyə adekvat olan – musiqi-pedaqoq-tələbə kimi olan problemin həlli vacibdir. Beləliklə, intonasiyalı musiqiyə analoji olan inteqrasiyalı zəncir yaranır ki, bu da onun təbiətinə zidd çıxmır, əksinə, onu tam şəkildə, bütövlükdə açıqlaya bilir. Spantan, vasitəsiz şəkildə ilk qavrama, pedaqoq tərəfindən aradan götürülməlidir. Tələbə tərəfindən musiqi materialının təcrübə kimi mənimsənilməsi, aləmə emosional dəyərləndirici münasibət kimi qəbul edilməlidir. Bunun nəticəsində, hazırkı musiqi tərbiyəsi üçün vacib olan müəyyən analitik metodika yaranır. Analitik metodika, mədəni, daha daqiq desək, müasir sosial-mədəni kontekstlə sıx bağlıdır.

Problem ondan ibarətdir ki, differensial eşidə bilməni tərbiyə etməkdən əlavə, eyni zamanda onun tam, bütövlüyünü də çatdıra bilmək lazımdır. Təkcə ayrı-ayrı biliklərin cəmindən musiqi mədəniyyəti haqqında ümumi təəssüratı həmişə almaq olmur. Ona görə, musiqini qavrama yalnız o vaxt baş tutur ki, tələbə qavramanı həm özünün konkret xüsusi biliklərinin nəticəsində, həm də "onun stilistikasını anlamaqla" həyata keçirə bilsin.

Musiqini düzgün qavramaq üçün, doğru istiqamət seçmək vacibdir. Bunun üçün, musiqi əsərinin məğzini, intonasiyalı dolğun forma vasitəsilə açıqlamaq lazımdır. Beləliklə, intonasiya şüuru formalaşır ki, bunun da nəticəsində intonasiyanı eşitmə plastik şəkildə hayata keçir.

Musiqi pedaqogikasının müasir təcrübəsində ən aktual sayılan problemlərindən biri, "intonasiya lüğətinin" kristallaşdırılmasıdır. Əgər musiqi eşitmənin müxtəlif istiqamətləri "İntonasiya lüğətinin" dolğunluğuna istinad edərsə, onda real nəticələr əldə etmək olar. "İntonasiya lüğəti" milli musiqi üslubunun əldə olunmasına dəlalət edir. Bu mənada, milli musiqi sənətinin intonasiyaya asas prinsip kimi yanaşması nəticəsində yaranan pedaqoji marağı qanunauyğunluq kimi qiymətləndirmək olar. Musiqiyə maqsədyönlü, özünəməxsus tərzdə yanaşma müəllimlə tələbə, bəstəkarla ifaçı arasinda sağlam dialoqun yaranmasına imkan verir.

Azərbaycan mədəniyyətinin sistemli öyrənilməsi problemi, Azərbaycan humanitar elminin milli xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi ilə bağlıdır. Bu sistemə pedaqogikanın daxil olması ona görə vacibdir ki, mədəniyyət insan təfəkküründün fenomeni kimi özündə mürəkkəb konqlomeratı əks etdirir.

Milli Azərbaycan musiqisinin xüsusiyyətlərini öyrənmək, bu sahəyə dərin yanaşmaq işi, Azərbaycan musiqi pedaqogikasında olan bir sıra problemlərlə bağlıdır. Birinci, bu aspektdə mənimsənilmə Azərbaycan musiqisinin mənşəyini bilməyi tələb edir, çünki Azərbaycan xalqının musiqi dilinin öyrənilməsinin və onu çatdra bilməyin zəruriliyi.

Deyilənlərin mənası ondan ibarətdir ki, pedaqoq təkcə informasiyanı musiqi dilinin aşkar elementlərini çatdırmaqla kifayatlənməməli, həm də açıq-

aydın şəkildə aşılamalıdır. Və nəhayat üçüncü, Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin xüsusiyyətlərini öyrənərkən, bununla paralel olaraq onun formalarının qorunub saxlanılması prosesi də aparılmalıdır. Pedaqogika, konkret, özündə elmi bilikləri cəmləyən elm sahəsi olmaqla yalnız ciddi elmi potensiala əsaslanmaqla, milli müstəqillik hisslərini tərbiyə etmək iqtidarındadır.

Milli müstəqilliyi isə etnomusiqişünaslığın asasları kursları kimi qəbul etdikdə əldə etmək olar. Etnomusiqişünaslığı yalnız bu istiqamətdə yönəltməklə, xalq musiqisinin öyrənilməsi üzrə fənni keçməklə, müəyyən metodoloji oriyentləri hasil etmək mümkündür.

"Etnomusiqişünaslığın əsasları" kursunun qarşıya qoyduğu məsələlər tam olaraq konkretdir. Bizim kurs haqqında tərtib etdiyimiz metodik məsləhətlər elə quruluşa malikdir ki, burada müəllim gələcək pedaqoji təcrübəsində biliyindən istifadə edə bilsin va məsələn, solfecio dərslərində məqsədyönlü şəkildə materialları toplamaqla musiqi ədəbiyyatı kurslarında əyani şəkildə nümayiş etdirə və bununla yanaşı tələbələrin fikrini Azərbaycan xalq musiqisi aləminə yönəldə bilsin. Bu kursda həmin materiallardan istifadə zamanı, yaxşı olardı ki, Azərbaycan xalq musiqisinin nəzəri və tarixini Şərqin digər musiqi mədəniyyətləri ilə səciyyələndirilib və ya fərqləndirilsin. "Etnomusiqişünaslığın əsəsları" kursunun praktiki hissəsinin qarşıya qoyduğu vəzifə, xalq musiqisinin yazı dövrünü öyrətməkdən ibarətdir. Kursun özü üç hissədən ibarətdir. Birinci hissə etnomusiqişünaslığa aid, onun elmi yolu kimi ümumi suallara həsr edilib. Əldə edilən elmi biliklərə əsasən tələbə digər kursun ikinci hissəsinə keçə bilər. Burada Azərbaycan xalq musiqisinin xassələri öyrənilir. Üçüncü hissə - xalq musiqisinin toplusu və yazısından təşkil edilmişdir. Kursun əsasını mühazirələr, seminar və praktiki məşğələlər təşkil edir. Mühazirələrdə tələbələr üçün rahat olan bütün növ ədəbiyyatlardan, (rus, ingilis, alman və Azarbaycan dillərində) istifadə üçün zəmin yaradılıb. Onu da qeyd etmək olar ki, məqsədyönlü təşkil edilən praktiki məşğələlər, şəxsi mövqeyin təyin edilməsi və yaradıcılıq fəaliyyətinin yaranmasına gətirib çıxarır.

Mövzunun aktuallığı. Azərbaycan mədəniyyətinin qədimliyini, zənginliyini və ən nəhayət unikallığını nəzərə alınması və qarşıda duran bütün problemlər xüsusi aktuallığa malikdir. Burada birinci dərəcəli hal kimi əsas rolu milli-spesifik xarakteristika məsələsi oynayır. Pedaqoji proses zamanı Azərbaycan musiqisinin milli xüsusiyyətlərini tam qavraya bilmək yəni həm xalq musiqisinin yaranması və sonradan məişətdə nə cür qalması məsələləri həm də mahnı – instrumental, aşıq və ya muğam yaradıcılığı mənimsənilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullazadə, G.A. Şərq və Qərbin qədim və orta əsr mədəniyyətində cəmiyyət, insan və musiqi / G.A.Abdullazadə. - Bakı: Qartal, 1996. – 288 s.
2. Vıqotski L.S. İncəsənətin psixologiyası. Moskva: 1968. - 576 c.
3. Qusev V.E. Folklorun estetikası. Leninqrad: "Nauka", 2007. - 317 c.
4. Ağayev Ə.Ə. Pedaqoji fikrimiz: dünənimiz, bu günümüz. Bakı: 2000.
5. Ələkbərova N.İ. VIII-XVI əsrlərin Azərbaycan mədəniyyəti kontekstində musiqi. Bakı:1996.
6. Aslanov D.D. İncəsənət və tərbiyə. Bakı: Gənclik, 1967. – 191 s.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 28.04.2024
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.06.2024
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15.06.2024
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Mədinə Tuayeva
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.